

Издава сваког четвртка
за цијелом табаку.
Стаје за *Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину*;

годишње . . . 6 флор.
на по године . 3 " "
на четврт године 1 " 50.
За *Србију* годишње 20 дин.
за по године . 10 " "
на четврт године 5 " "
све друге земље 20 фран.
годишње.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник : . . .

ЈОВАН ПАРЛОВИЋ.

Преплата из Црне Горе
и сва писма шалу се са-
мом уреднику.

Преплата из Србије у-
пућује се Велимиру Вало-
жићу у Биоград, а из дру-
гих крајева под адресом
P. Ramadanić Cattaro
(за „Црногорку“).

Преплату примају сви
наши књижари и поштар-
ске експедиције. Новинар-
кирана писма не примају
се.

Број 12.

ЦЕТИЊЕ, 29. Марта 1884.

Година I.

Одисаји родитељскога срца.

Пјесме Ј. Сундеића.

Немој ме судбо.

Немој ме судбо, немој
Немило тако гњечити :
Моћеш ми самљет кости,
Ал' дух ми нећеш смечит . . .
Дух ће се дизат више ;
Што вишим зором на-ме
Сипала будеш стрјеле,
Подамном дубла јамае,
Дух ми нећеш срт! —

* NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DUR
CRN

Здраво ми свијете овај
Налож свечан завјет;
А ко би здраве свјести
Презрети смио савјет?
Нећу га презрет ни ја :
Но бићу духом јачи,
Што јачом ербмом, судбо,
Твоја ме нога тлачи
И твој ме беда мач. —

Морнар се држи тврђе,
Живљим се бори жаром,
Што бурна мора вали
Бјеснијим бјесне жаром . . .
Бјесни, о судбо, и ти :
Нећу ти духом клонут ;
Ма знао у том мору
Невоља сад потонут,
И смирит људски дуг :

*

Тврдо ћу држати завјет ;
Бога у помоћ вапит ;
Пуном ћу чашом, пуњом
Тога ти мора вапит :
Уз горко пиће — горка
Здравца та' ће бити :
Мене ће љубаван талас
У своје недре скрити,
Ал' ће се одржати дух! —

Котор, 26. Децембра. 1883.

А х а л - Т е к и н ц и

или

Туркомани.

Пише Ј. Поповић-Липовац.

(Наставак.)

Што више и пекније Текинац љуби и ље-
гује младу жену, тим мање он обраћа пажњу
на старе, за то кад види муку, без сваког ми-
лосрђа оставља их на произвољ судбине, у исто
вријеме стара се спасти своју љубимцу. Једном
приликом казивао ми је официер Самат ага, да
е с четом коњаника по заповједи кнеза Долго-
рукова, учинио напад код извора на текински
подвижни аул, пети разбио, заплијенио неколи-
ко стотина оваца и камиља, и испресијецао част
жителја, том приликом није пропустио да се не
насмјје на страх текинских војника, и да не

опише њихово бјегство проузроковано нечајним
нападом руског летећег кора :

Около по ноћи ми стигосмо код извора, то
вам је мјесто као и сва мјеста горећег оазиса
текинског пијеска простире се на сто киломе-
тара окружност, у којој нигдје горе ни планине,
дрва ни травнице, куће ни планиншита, свуд пу-
стиња коју је тешко представити човјеку који
није видио тако зване пустаре. Само на једној
точки Богом саздан је извор хладне и добре во-
де који извире из пијеска, и који прошаваши по
миље простора губљаше се опет у утробу ма-
тере земље ако се може тако рећи; ако тога
извора купе се љетом стада камиља која се ту
поје и пасу суху траву тако звану коључку, а
чобани се ране млијеском камиље и сухим браш-
неним приганицама. Не знам овом приликом или
је Текинце ту нагнала доба од гошине, или про-
сто страх наших бајунета, рекао би прије по-
шљедње, но како би не било они су били тамо,

и шајка Самат-аге околу по ноћи изненадно нападне на Аул, заузме га и униште. Смијешно је било гледати како упропашћени од страха Текинац, гдје на свог коња вилу меће своју младу љубовцу и с њом бјежи као пар пустиње у недогледни простор туркоманских пустара, још смјешније је било гледати како старе жене остављене на милост и немилост наших Козака, с проклињањем и молбама праћаху сретну пару младих бјегунаца. Наравна ствар руски Козаци ако непоштедише златне наките старих Текинаца, поштедише им живот и част.

Међу Текинцима овај обичај и неосудује се, на против потпуно се одобрава, тако да му је народна појезија дала лијепо мјесто, ја сам имао прилику чути једну пјесмицу коју ми је драгоман Нарзис превео у прози и коју сам се постарао ставити у слабе стихове; старајући се да идеју пјесме не ставим у зависности од рифме, и неких појетских правила :

„Са свију страна окољен сам ја,
И моје жене, а и чељад сва . . .
Немила све нас ето тишти коб
Ја слободан па да будем роб ! ?
Ах нећу, нећу, нека тине све
Имуће моје, нека чељад мре
И ланце ропства нека чује звек
И оштрог бича нека чује јек.
Камиље стова, кибитка три
Нек отму песета Урус Заури !
Ал само снасти мора ми се хат
Где алах велик ! он већ оседлат . . .
Оседлала га млада Фатима
Зар и њу да дам Урус, Персима ? !
Ох хате бјесни, мио брале мој
Послушај моли те добри гасо твој.
Унеси мене и Фатиму ти
У простор глухи и недогледни, —
Гђе нико неће стић тројицу нас
Унеси не ! у теби нам је спас.
А старе жене, ђеца њана сва.
Нека изкусе шта је судба зла
Ил ропства муке, ил смрти чемер грк !
Сад напред коњу а брз ти је трк
Не жали ништа — кибитку ћу ваћ
Под листовим дрвом у врху Копендагћ.
Бухарац има много камиља
Персијанац има жена дојиља
Хивинац има сребра и злата
Коканац има арапскијех хата.
А Урус свега ал' Фатиме не
Љепоте њене немај земље сво !
И тако бјегмо . . . мој ће оштри мач,
Сред јага вражек пут широки наћ ! . . .“

Често се догађа, да Текинац изневјерава не само старим но и младим женама, у корист какве год ропкиње персијанске, али ипак обично право не дозвољава им да ступају у законит брак с њима, ма биле оне баш исте расе и народности с Текинцем. Робињцама користи се Текинац правом господара, он је или кара, држи или продаје, а у исто

вријеме дозвољава и свим укућанима да чине с њима што хоће. Положај робова у тог дивљег народа јест ужасан, оскудна јела и хаљина може се примјетити без велика труда на лицу и тијелу несрећника, одношај газда к робовима може се читати у модрицама које је оставила трострука капија на њиховим плећима и лицу. Роба стара и слаба бије свак неби ли прије издахнуо и ослободио кућу од сувишна и некористна члана; роба млада принуђавају да ради преко своје моћи, осим тога мушкарци на њега често гледају као на супарника код младих Текинаца или Персијанаца робиња, па чим је згоднији тим га више бију и држе у кандалама. Још гора судбина прати младу робињу. Текинске жене још су немилосрдније него њени мужеви. Одломак једне пјесмице коју ми је пјевао један заплијењени Текинац, а преводио штабни драгоман јасно доказује на колико је тешко робињи угодити и газди и газдарици :

„Да робиња вијеси млада
Мојим срцем ти би сада
Играла се ка ја копљем,
Али што ћу неким робљем
Коран мене младу веда,
Да весијем чашу меда.
Да изродим ћерку сина
И да узем сћер туђина . . .
А ја тебе љубим јако
Као ђаво први пако !
Бо Хуррија небо свето !
Као димац срце крето !
Ја те љубим коља више !
И кибитке коју вјерне
Моје жене наредиле !
Више него сабљу моју
Љубим драга главу твоју !
Много више коља оштра
Са отровом напојена,
Напоји га моја жена,
Хватала је змије злице
И скорпионе отровнице
Да кад копљем кога шине
На други свјет да премине !
Ох љубим те дивни створе
Више него риба море
Више него тива горе
За тобом ми све изгоре . . .
Али што ћу вјерне жене
Све те назе — око мене
Сковале су ланац густи
Наоштриле ах чељусти
Да те кољу да те муче.
Хоће свака да те туче
Да ти гребе дивно лице
Да ти чути обрвице,
Да ти бујну косу реже
И да косом тебе веже . . .
Али опет шта нам стало
Кад је ноћно покривало
Обавило пустош цјелу
Провест ће мо ноћ веселу
У пјескама земље мајке
Несвојех се женске хајке.

Љубит ћу те, грлит ћу те,
 На грудима рај ћеш наћи
 Од небесног раја слађи!
 Све док јасна дивна зора
 Укаже се са сред мора
 Са руменим крита велом
 А на шјеску падне бједом.
 Посећ на се звјезду јасну
 Предвјестницу дава гласну.
 Него хајде не дангуби.
 Ил умирај или ме љуби,
 Коњ ме вјерни ето чека
 Пустош цјела постел' мека.
 А ноћ да је видин црна,
 Ал је бржа него срна!
 Тавнија је ладна гроба!
 Тужнија је црна роба!
 Али краћа људског жића!
 Ноћас слађа рајског пића!
 Него иди иди ерде
 Ил међ живо ил у мрце.⁴

Таквим начином положај робинје јест неосан. С једне стране треба да угоди страстном и љубоморном дивљаку господару, а с друге, да избјегне љубоморности љубоморних жена, на чију су страпу народни обичаји, религија, хоће и муле. Не зна се што је лакше учинити ропкињи или одговорити захтјевима господара, или подирћи главу под његов мач, којег би он без сваког милосрђа у подобним случајевима, опустео на лијепу главицу кћери азијатских народа. У противном случају женске казне не би уступиле казни разјарена мужа:

Догађа се, да робинја рађу лијепу, у овом случају народни обичаји нијесу се успоставили, већ су доста непостојали, код неких племена такво незаконито дијете његује и одхрањује мајка, докле не порасте. Тако дијете јест својина господара мајке му, и као такво он га може убити или продати, или га оставити код себе као роба. Какви су то моменти за несрећну мајку када мора да се растави на свагда својим јединцем, али узалуд таква је судба роба како код Текипаца тако и код свију народа Средње-Азије.

(Свршише се).

МИЛОШ ОД ПОЦЕРЈА.

Приповијетка из народног живота.

Пише Симо Матавуз.

(Наставак).

Ућуташе мало. На двору љушти, као из кабла. Унутра, из големијех главања сукти велики плам. Око огњишта леже четир велика окресана стабла, у четвор, као какво големо творило, и на њима лежи двадесетак људи. Дуге пушке прислоњене су уз „дувар“, т. ј. уз

плот од сјепине. То вам је зимски квартир усташа. Има их таквијех тридесетак у овоме крају. У овоме је војвода, два три калуђера а остало све главнији људи од племена, међу њима је, дакако, и Милош.

Војвода извади чибук из уста, обрну главу пут страпца, који је до њега сједио и хтједо да проговори, али му вјетар не даде. Велики пламен између њих, што је докле ситно поигравао у вис, завитла од једном наоколо. Јунаци сваки редом зажмури, тргне трупом патраг, јер престашко хоће брке да опали. У час опет утоли и пламен се исправи. Тинина мртва, да лијепо чујеш како усне одбијају димове; па све стране: „п-п-п“. И „ускогаћа“, тиснуо у'ста дебелу цигару те из ње куљају плаветни облачићи. Сви опет у њ упрли очи а он своје оборно; турно капицу на загиок те сједи замшњег. Војвода и сви остали посматраху неко вријеме то лијепо, младеначко лице од плама румено, и то блијеђано чело, тога часа мало набрано.

— А одакле си ти господине млади! запита га војвода.

— Ја сам из Приморја. Био сам у Америци три године; тамо чух да се бјигете те и ја додох к вама.

— А што к нама, зар да се с нама уповаш?

— Знам вас по дјелима вашим, с тога и додох преко бијела свијета, с тога . . .

— Добро нам дѣнао! ма чоче пећеш ти у усташе!

— Чуј ме војвода! Ја сам од данас ваш војник. Пе гледај ме што сам у овим алинама, ја сам кадар претријети колико и други живи човјек. Ја лијепо знам од прилике све што нас чека. Готов сам на све, јер кад човјек живот не жали, нема шта друго жалити. Да је по свијета мога а то би за Српство прегорно. Догао сам у пензијеме али да ако мој долазак не буде вам од штете.

— Дај боже, одговори војвода мирно, али ја не разумијем, момче, што тражиш.

— Тражим, рече странац и устаде, оно, војводо, што и ти тражиш. Да мој лијепи, јуначки парод не буде измећар најпошдијех господара што су икад на земљи владали; да оружјем предобије своју изгубљену слободу; да буде. . . Странац сузе гручини те прекидоше говор. У то вјетар захуја и завитла пламом. Кад се тинина поврати, сједио је на свом мјесту а војвода га за руку држи.

— Милале, мој синко, говораше му војвода, камо срећа да је повалие таквијех Срба; ти варошани се размећу кад су у суху и у тошлу, ијевају и напијају Српству. А камо их

сад, при им образ! Барем да нам паром по-
могну.

Главари заокупише питањима Милана. Шта је радио у Америци, с чега је пошао, кога има на дому, и т. д. Ми ћемо изоставити потанко-
сти и казати у главном, што им је Милан от-
крио. Он је од добре куће; отишао је тамо
што га је жеља вукла да путује; вратио се
из родољубља, да помогне мученичкој браћи;
сиромас није, јер је допnio „за сад“ десет хи-
љада талијера војводи.

По ноћи је превалило, те главари један за
другише полијегаше. И Милана су нукали да
почине, али се њему није спавало. Оста сам
пушећи и премишљајући.

Дуго је тако сједио непомишно, само што
би кад кад потакао ногом жераву. Једном осје-
ти да неко тури прегорјеле главље. Милан се
премјести и загледа се у присјеник да види
ко је то. Тргу са собом кад виђе, као да је авет
видин. Бјеше то Милош од Поперја; крочио
напријед, па као запањен избуљно очи у Ми-
лана а објесио руке низ-а се. Дотле није Ми-
лош ријечи проговорно нити се помакао.

— Ко си ти! викну Милан.

— Ја... ја... сам један сиромас Србин,
одговори Милош, и као наглом неким, приђе
и сједи крај Милана.

Овај га је најприје дуго гледао, пак га
стаде испитивати, најприје нешто оперо, а пак
све блажије како је онај одговарао.

Није протекло дуго времена а Милан је на
вишем чуду био него што су били главари кад
су њега испитивали. „Брате Милоше“ поче му
говорити и улетати након сваке друге ријечи
тај слатки назив, „брате Милоше“. Ко би се
надао да ћу ја овдје наћи таку душу!

Дуго и дуго разговараху се та два, тије-
лом, неједнака брата. Њихове душе прионуше
једна за другу. Сважна, пријатељска љубав та-
ко постаје, у брзо, у једној прилици.

Вјетар јо на махове дувао, пљусак је мла-
зно из црне ноћи. Негдје пред зором заухја нај-
јаче; стаде ширита слабушице сјенице, подиже
пепео на огњинцу, тако да се плам угаси. Али
пошто вјетар утоли, пламен као бојаљиво по-
моли свој врх, те назрије нешто што мора да
је било јако чудновато, јер се опет слеже ме-
ђу главље; него, ваљда је и пламен радознао,
јер се сад срчано исправил, пак кад виђе што
је, стаде понаврати ситно весело, много весе-
лије него пријед. И мило му бјеше... јер је
ситап свијетлиги само мрким лицама. Два бо-
жија створа, вила и наказа, загрљени стоје.
То видјеше и главари, јер их је шум разбудило
те одигли главе.

(Наставиће се).

З И М Њ Е П Р И Ч Е.

француски писацо Е. М. Воге.

Превео С. М.

II.

СТРИКО ТОДОР.

За мога дјетињства, зврљао је по нашем крају
неки стари препродавац, кога зваху стрико То-
дор. Откуд је био тај стрико Тодор, је ли он икад
имао своју кућу, свога гаду, ја ли какав други за-
нат? — Бог би ти знао! Та у нас има сјајест ино-
косвијех скитница, којима није ни дошта, нити су
зашто. Бог је — рекао би — те људе расијао по
лицу земље, па их послаје заборавно, као галебове
по мору, те самотне, узалудне тице, што нигдје не-
мају станка ни починка. Стрико Тодор, обилазећи
села са својом трговином, свраћао је и к нама четир,
пет пута на годину. Као да сад очима виђу његово
мало мршаво клусе упрегнито у колица, и на колима
наубрзано српцу. Стрико не бјеше добро виђен због
више узрока. Прије свега тај његов занат не доди-
коваше кришћанину — како се онда мислио — јер
то су радили цигани и цинуги; гледајући га пак она-
ког са пљосном качкетом на глави, у државој шуби
постављеној лисичином, а у лицу бојаљива, као ка-
кво излијемано пашче, — е узео би га прије за ка-
квог угуреза е пута, него ли за неситог руског се-
љака, који је увијек пристеојан, са шапком на глави
и е кожухом на плећима, а гледа те отворено и ве-
седо. Други је узрок е ког су га сељаци мрзили то,
што се мислило да стрико чар а. Вели се да су сви
ти скитани вјешти у томе нечитом послу; та не
посе они узалуд у својим торбама свакојавих књига,
мастила, пера и некаква стаклена ока кроз која мо-
жеш видјети човјека на три пушкетета! То зврља
суд, то обилази сваки омак, то ноћу долази на ко-
вак и одлази у свјетље, то попријекло гледа дједу и
стоку! По господским кућама сумњали су да је То-
дор дугијех ноката; гдје би преноћно, кажу, нестало
би сребријех ствари, или би нестало сјекере, аљина,
постав; то су бар јамљиле едуге и слупкиње. Пак
као да све то није доста, Тодора су држали за „пре-
исподњог“ пјанчину, и више од једном нашли су га
под тџковима његовијех колица. Оно, да речемо, у
зимским ноћима, многи паше на друму од студени и
од умора; али није их мањина што се ваљају јер су срч-
нији једну више. То се увијек претпостављао за Тодо-
ра. Пак још нешто. Икад се у ниједној крчми напег
краја не заврже кавга а да стрико Тодор није ту
помјењан био. Кад би павдурци дошли да развајају,
пак се они исти потуци са муштеријама, али после-
је дуге ларме и дерња, увијек се у судници закљу-
чило да је тај згдурени и мучаљиви странац, чији је
пасос нетачан, да је он био зачетник буне. С тога
су сељаци мрзили Тодора; с тога су дјеца ушкала
за њим и гађала га бубуљима. Тодор, тада, потни
главу а опини клусе, као-но ти човјек немирне са-
вјести. Ето, рашта га нијесу поштовали ни љубили
моја сељаци.

А ја сам љубио стрика Тодора! Удвоик ције-
лог мога дјетињства, био је он у мојој памети на
ономе мјесту гдје живу успомене најживље радошти.
Од кад за се знам, Тодор је долазио к нама у очи
великијех празника и код нас би их провео. Како
би мени срце заиграло кад би зачуо зврку прапорчи-
ћа на његову коњу, кад би повикали: „ето нам То-
дора е трговином!“ Као да га сад с очима гледам,

на! Улази у наше топло придворје и унесе онај задах студени и онај воњ којијем сиротиња заудара; пак нам отвори онлетену сиртву. Шта ти ту нема, блага божијер! Служинчад се стеди ту, као овце на со. Дјевојичне премећу врше, читме, убрушчиће и... шта ти ја знам. А ја бих само прежао кад ће отворити доњу преграду, јер ту су биле закопане дјетиње играчке. По што би ја испразнио депове, те напријех уста од јада што немам за што да још кукујем, чика би ме поголедао жалостиво, пак се смиљује ми дај на версију турскијех ножића и лијепијех шаренијех иконица. Доцније кад подрастох, он ми је доносио књига и душаног праха. И прије и доцније, кад би год Тодор ту био, отац мој би из далека гледао тај назар. Он би се намрдио и наминирао старом нашем надстојнику, а овај би се накостријешно као псето на опрезу. Како се продаја сврши, препродаваоц би умакао, — јер лијено види да га не трпе; сложио би и увезао свој еспап и сам понесе своју тежку сиртву на кола; служинчад раствори му врата, не губећи са ока док се не удаљи. Е, више од једног прегох да га браним, али би ми брзо малаксало срце, јер сам онда већ увиђао да је зауду бранили онага кога цио свијет напада.

Најзадњи пут био је код нас уз веље пости, једно недјеље, а врјеме беше прегрдно. Кад је полазио, погледа на небо, пак онда урнута мене бојажљиво не би ли ми доуштулили да преноћим, у штали, с коњем заједно. Кад ја то помеху мојијема, мати ми се ушачи а отац онога одговори: да не! Ја потрчах за Тодора те му пришапнух: „Стрико, не могу ти помоћи, него знаш ли гдје је онај млин, тамо на дну јендека? ту има шума гдје се оновои слажу, а сад је нушта и ту се можеш скрити.“ — Хваца мој барине — одгори он — свеједно, стићи ћу некако до вароши. — „А ако те замете, кукавче мој?“ — Он на то напријех унесе као поплашене зец, али брзо се прибрате одговори: „не мари, барине, коме је стало за стриком Тодором? Стрику није дато много мјеста на божијем свијету, те ако му се што и догоди не ће бити штете никојем!“ — За свог вијеза није Тодор изговорио толико ријечи у душак! Ја се вратих кући покушен и све ми је нешто говорило да стрико није јли човјек.

Али како се постјењих кад сјутра дан отац уђе у моју собу, узбуђен, те ми исприча што се догодило оне ноћи! „Богу хвала, што те не послунах сишо! Баш ти честитам, синко, што си бранио твог љубимца“ — рече отац подругљиво. За тим ми етаде казивати како је неко запалио кућу газде Х. нашега сусједа — тај је газда, узгред буди речено, круто поступио са селицима, — како су удовили старог угургузу, који се вратио по боравику, близу изгорјеле куће. „А ја у мало што га не пустих да преноћи под најнијем кровом!“¹⁴ викну отац.

Поведе се судбена истрага. С почетка би се свак заклео да ће окривити Тодора; али успрехо успљавану и ријечитости државног тужиоца, суд не мога окривити њега, него сумња паде на неку жену из нашег села. Акулина тако јој је било име — служила је код погориоца и баш у очи те ноћи увиједила је нешто газдарину и запријетила јој те је с тога изљегмаше и проћераше. Она се вратила у своју козибу сјутрадан, и није умјела доказати гдје је ноћ провела. Власти се није могао на оно него да отпнушти Тодора, али га судије строго опоменуше и... изазнаше га из нашег краја.

Три мјесеца након тога била је јавна расправа. Позвазе и мога оца, јер је Акулина рођена на најнијем

добрима. Кад отац крену пут окупне вароши, на моју молабу, пристаде да и мене са собом поведе; а кад стигосмо, остави ме у гостиони, наредивши ми да га ту мирно чекам. То није затомило моју дјетињску радозналост те ја узастопе за њим и шмигнух у судницу пак се скрих у ћошку крај пећи до главнијех врата. Отален сам са највећом помњом, као што додикује мене добу, пратио ток расправе. Боже мој, све и најмање потанкости и сад су ми у шапети.

Ви ете, господине, гледали наше покрајинске суднице. То вам је пространа дворана с голим дуварицама; с десе и с лијеве стране улаза дрвене клупе; у дну дворане узвишена подница и на њој столице и столови за судије; иза њиховијех леђа, по више, на бијелу зиду округа сат са исцупченим стакленим поклопцем а поврх сата Христос разанет. — Тог је дана дворана била пуна као шишак. На десним клупама сићуша енахије из околине и варошки чиновника; с лијеве стране послаше се селици из Ивановке — мјесто гдје је пожар био — и људи из нашег села. На клупици за онкупне сједила је Акулина; иза ње, нека њезина родица забављаше двије мале дјевојиче и држаше у наручју једно дијете у повоју; то бијаше пород те несретнице. На никуда очију се ње нијесам сврнуо. Бијаше још млада, управна, чврста, ни ружна ни лијена; право руско лице, округа а плоско, а изразиваше ограниченост и упорност. Она као да је слабо и слушала што мрмоли судски писарчић, који у тај пар читаше онтужбу; нити је гледала судије ни народ, него упрла очи на велики сат о зиду, на гдјејак хитро прелети очима пут главнијех врата и онда опет на сат, а у очима си јој могао читати да је у срцу зебла а у исто врјеме најдала се нечему.

Државни судинац устаде те каза своју; окривљење и дозиви против Акулине бијаху очити. Муж њезин, њав деран, умро је недавно од ипанчења и од другејих нечеда; она иста, оставиши удова са троје дјеце, била је увијек некротке нарави. Кад је тосење из Ивановке Акулину избила и поћерала из службе, с тога што се неуљудно према њој понашала, ова је при поласку пред свом служинчади запријетила — а то поновила пред народом у јелу — да ће у газдину кућу „бацити дрвеног кокота“¹⁵ (живи угљен). Те исте вечери поновила је те ријечи пред млинарем и у њега купила коњић сламе пак је затијем вестало. У наше се село повратила тек сјутра дан, изморена и глнбавна и преподбила се као да тобоже не зна за пожар, Акулина се праждаше да је сламу купила за простријети а да је преноћила у кући њезинога рођака Антоније Петровића. Пошто је тај Антоније одмах иза пожара пошао у Одесу и тамо се укрцао на један страни брод, власт га није могла наћи; свакако тај једини свједок у прилог Акулине није био, бог зна, како важан; та обрана несретнице била је ништавна према дозавима против ње. Државни тужилац захтјевао је да се на несретницу примени закон против палиоца; робијаче у сибирским рудницама.

Адвокат, некакав голобради патуљак, смео се пред толиком госпоштином, те једва изрече неколико ријечи да, тобож, изазове сажалјење; он поведе дуг говор о потпуном ослобођењу мужика, како би то допијело елогу међу стадељима.

Акулина, нити је слушала што свједоче против ње, нити како је брани млади бранилац. Она је једнако гледала на сат и погледала на врата. Судећи по њезиним кратким одговорима, лако се било доносили-

ти што јој се по глави врзе. Из свијех саставнијех дјелова те расправе, од свијех објашњења браниоца кој је био јасан један једини доказ љезине невиности, и та је мисао завладала љезиним тупијем мозгом, а то је да једна ријеч рођака Антоњија Петровића, може спасти је, и да јој нема спаса ако Антоњије тога часа не уђе кроз та врата и не рече ту ријеч. Сви су јој говорили да је Антоњије, можда и погинуо на далеком мору; ништа за то, пошто је он љезино спасење, он је дужан јавити се, божија правда то мора учинити. Неколико дана прије тога адвокат је поново писао у Одесу и отуд су му одговорили да очекују долазак бродова, може бити да је и његов дошао, можда је на путу, или је већ ту. Присутни видјеше да несретница свом душом виси о томе надању; она је чекала Антоњија као што утопљеник очекује брод што ће га спасти, као што би она сама очекивала неко чужо у цркви, да јој га је пош навјестио.

Како је еказалка даље ишла, односећи часове, тако је расла узбуђеност и јадници почеше очи да сијевају. Председник суда за потоњи пут ушита је да ли има што дужи у своју одбрану. Залуду, као и на сва питања дотле она одговори исте ријечи којима је већ загушила: „Ја сам невинна. Ја не знам ништа о томе, не знам ко је запалио. Питајте Антоњија Петровића, нека он дође, он ће казати што треба. Не знам ништа шта се догодило. Нијесам крива.“

Она је говорила а глас јој је био тако некрен, да те љезине ријечи помјерише већ с почетка у многијема мисао да је она крива да ако је било тешико прилика што је бијеше. Сад сваки промјенији мишљење о њој; ја то судих по себи, а то се видјело и на председнику, јер му се глас тресао и руком махао као човек у двоумци. Видјесмо да је он није могуће оправдати је, али осјећамо да ће се учинити неправда. Сваки од нас је желио да се појави нешто непредвидјено, нешто што би нам дигло с груди тај терет. Да је могуће било вјеровати у то чужо да ће Антоњије Петровић стићи, али... Пак гледати ону дјецу што ће до часа остати сироте! Мајка се не поврати из Сибирије, или ако се поврати то ће бити прекрасно! Ко ће хранити те остављене сиротице у невољи? Дјеца се привила уз ону рођаку те се игрују мирно, мало заплашене од толиког народа. И нехотиче судије сврнуше поглед више пута на ту јадну дјецу.

У мало ријечи, председник исказа ток и сушност расправе. Он је говорио насљак, без увјерења, али и преко његове воље, из његовијех уста текли су докази кривице и казна је морала стићи кривца. Судије изађоше да се договоре и до мало уђоше у дворану. Председник устаде држећи у руци лист хартије.

Онда, видећи да је свему крај, Акулина слезе се, задрхта од ужаса, пружи руке иза себе да опипље главу своје дјеце пак од једном диже се и паде као свијећа под клупу. На поду лежећи, диже руке и погледа пут иконе, те куцнуше, те сузузана и гласом што срце раздире, повика: „Христе спаситељу спаси ме! Господи смилуј ми се, смилуј се дјеци мојој!“

Сви сељаци устадоше једанак и падоше на колена, кретећи се поклоно. Чисто, као да их нека невидна сила понесе на то.

Није ми могуће описати вам какав утисак учини тај приказ. Судије и господи сетадоше као запањени; нико се не помаче, нико не проговори; така тишина завлада да сам ја у запећку јасно чуо куцање

великог сата под распетијем, чињаше нам се да слушамо одмјерени одјек вјечне правде. Тихину прениде од једном звук истог сата те одби дванаест. Сви причекаше њепомишно до задњег куцања, док умукне тај страшни глас часовника који је од кад је ту јављао несретницима часове страдања и потоње часове живота.

Тихи жамор пробуди Акулину и поврну јој се тај час мисао што јој се у памет законала. Она се подиже и погледа очајано на врата. Сви тамо погледаше, пак и судије; ја мним, нико се тога часа не би засудио био да се Антоњије Петровић на врата помолио. Као и сви остали и ја се обазријех, јер ми врата бјеху за леђима. Врата се не отворише, али на моје велико чуло, опазих тик до врата, једну шубу којој висаху дрвци и коју сам ја добро познавао и осјетих јој ноћ, а онај замах свијета. То бијаше стрико Тодор. Он је мало пријед тихо ушао и скрио се иза мене. Својим малим змиркајућим очима погледао је бојажљиво час народ, час судије, час опутану жену; особито би зауставио поглед на дјецу Акулину, и чињаше ми се да их је мило гледао, онијем благијем погледом, као што гледаше мене кад би га у невољи молио да ми на вересују да шаренијех иконица. Пошто је председник успоставио ред и почео да чита осуду, стрико Тодор стаде да се чешка по глави и да кашљуца; он јон једном погледа ону дјецу Акулину и погледа на Христа, пак загнао пруче се кроз редове, прекрсти се и метаниса пред препратом, што овађа судије од народа, — пак ступи и укрути се пред судијским столом, обрћући међу претима своју каницу.

— Шта хоћете ви? ушита га председник, прекинув читање.

— Опростите, господе судије, ова жена није крива, него сам ја кривац; ја сам грешник и надијца.

Судије одмјерише од главе до пете човека. Одмах номислише да је лолудно. Наредиле му да јон једном каже гласније то што је рекао и нека се каже ко је. Како изговори своје име стаде жамор по дворани, а и судије се присјетиле нечега. Пронаушташе нешто међу собом, затијем сједоше и стадоше га испитивати. Он је одговарао покорно, ако беш и смењено, али се видјело да је кривац. Ево што каза: „Оне вечери ја се уиутих к цуетом млину да преноћим те ерегех Акулину гдије носи коишћ сламе и иђаше пут куће Антоњија Петровића; иза повоћи ја се дигох из млина, прошуњах се кроз-а село, укучич у авлију и запалих стаје; одаша сам ја наудио да се осветим гадји, јер је наредио да ме бију проице године.“ — Ту ријеч „да се осветим“ изрече бан крдајлиски тајмрзби — пухало. Кад му судије одговориле да се он друкчије давијао првом, кад не су га о трагу три мјесеца испитивали, он ће на то да се онда бојао, али сад за бољу потврду ушита да ли не нађоше на гаришту један судић у коме је катран био, а на томе судићу приљепљена је цедуља фабрике; тај исти судић он је носио, вели, међу својим есапом; он га је кушио у вароци два дана прије пожара, — а о свему томе може се власт лако увјерити. И заиста то се нашло и донешено је у судницу. — Чуђеше, што с почетка обузе свијех, мало по мало ишчезну те и судије и сви остали у дворани почеше да вјерују. Пошто је сваки у срцу вјеровали да несрећа миње Акулину, лакше је било то вјеровати. И без тога све су прилике некако биле да се та скитница окриви. — Та ето одмах иза злочина на

њ је сумња пала. Власт га је чисто преко воље пуштила на слободу, јер није било тврдијех доказа онда, али се није одрекла да ће га једном уловити. Ту се сад показа рука Божија што вагна галиота да се сам ода, таман у часу кад у мало праведно челаде не пострада. Откад зликовац проговори, све се преобруну у дворани; сваки је лакше дисао, сваки је осјећао да се склад поврће, да је сад све на својој мјести.

Испит се сврши брзо; није се гледало на поштаношћу, као обично. Пресједник рече кривцу да заклетвом потврди што је сам одао. Стрико Тодор мало затегну, пак бојажљиво погледа на Христа и диже руке те се закле. Судије се уклониле да му међу собом одреде казну. Сам у прегради дупке стоји стрико Тодор, оборно главу, постђиен и очајан, осјећајућ да су се сви погеди пуна мржње и презрења стекли на његову главу. Мени и ако сам прекоувијен био да је мој љубимац крив, али ми је тога страшног часа тешко било, гледајући га опкољена мржњом и презрењем; чисто ми лакше би кад се судије вратиле. Осудили га на робљу у сибирским рудницима; с тога што се сам одао свели су му казну на десет година. Жаандари га поведоше, али не могоше продрјети на врага јер се народ тискао, те се уставили поред мене. Ја погнах по деповима те нађох неколико рубаља и дадох их осуђеном, говорећи му: „с богом, јадни стрико Тодоре!“ — Он промрмља: „хвала ти, барине! нека, с моје несреће не ће никоје штете бити!“ Ја се сјетих да ми је тако исто рекао, таквијем истим гласом, оне вечери кад је задњи пут од нас пошао. Поведоше га те ми га неста испред очију.

На двору, сељани окодили Акулину те јој искрено честитају. Она плакаше и вишала: „Богу слава! Ах, проклетти цигани, проклетти цигани, ето за колико не пострадах ја њега, убио га Бог!“ — Поведоше је „горжестено“ — као што реку попови — у село; у њенину чап сељани позваше музиканте, те се у крчи пило и прјевало до саме зоре.

О томе се говорило док се градла изгорела кућа, али се забави како нестане гариште; остао је само обичај да се чувамо тијех свитача препродаваца. Станте да промислим; четир године прошле су док сам ушао у војничку школу, ... затијем стојао сам у школи двије године, ... тако је, шест година након тога дођох кући из школе, на јесенске празнике. Једно јутро пијасмо чај у нашој башти кад ето ти поне, трчи без даха к нама, јаво узбуђен.

— Божија правдо! да знате што се догодило! новкак поно, из далека.

— Ја знам шта, одговори мој отац, млинар је нао низ стенице и умр'о. Велико штете! То је био

дивљан: живио је, да се не може горе, са сељанима.

— Да, одговори поно, али има нешто ужасније. Млинар је послао по ме прије нег ће издхнути и повјерио ми је велику тајну. Ево што ми је рекао: „оче, ја сам велики грешник; ја сам онда запалио кућу снахије Х. у Ивановци, а то сам учинио да се осветим снахији јер ми је он отпратио сина у војску“. — Шта говорити, рекох му, та стрико Тодор је то учинио; он је и осуђен као што знаш. — Није, оче, него ја. Стрико Тодор је преноћио у моме млину, у њега сам и купио онај вишек катрана, с којим сам уждо. По свој прилици, он се сјетио и сумњао на ме јер оно јутро кад је била главна расправна у вароши, Тодор је прошао поред мога млина и рече ми кроз-а зубе: „данас ће се догодити велика несрећа, данас ће осудити Акулину, а може бити, да је права“.... Ја му запрјетиох те оде дрхћући: добра душа, јадни Тодор: њему се ражалило с оне дјете, те изгуби себе ради њих. А ја, грјешни скот, премучах. Реците, оче, нека исправе ту деправду да ми не остаје на души. — Једва ми оста времена да га причестим; несретник је умр'о у великом страху.

С мјеста одоасмо с попом к губернатору. Писаше одмах у Сибир. Протекао је неколико мјесеци у узалудну дописивању. С недостатка тачнијех обљежија не могаше тамо разумијети кога робљавања наше власти траже. Најзад генерал-губернатор сибирски заврши преписку опорим ријечима. „Ругате ли се са мном, — пише он — мислите ли ви да је лако наћи некаква Тодора у нашим Азијатским посједовањим, као да је само један свитач Тодор амо био. Прошле године умрла су два човека тога имена у Томској болници а три у Тоболској, а ко зна колики је тијех имењака по другим болницама. Ако наши чиновници немају тачнији ушесника, онда неправо је него да потруде ови сами до Сибира пак нека траже међу живим и мртвим робљацима тога кога требају“.

Кад сељани дознадоше да се узалуд тражило Тодор, Акулина донесе попу котарицу јаја, молећи га да отслужи помен за упокој душе јадног стрика Тодора. Сви одоасмо у цркву. Никад се нијесам тако уердно Богу помогао; тада сам, први пут, јасно разумио смисао онијех ријечи у јеванђељу на оној служби: „отче, јакоче Ты послад њи Мавъ Миръ, такоже и Азъ посладох ихъ“. — Ја сам схватио те ријечи кад ми се предочи смирена слика стрика Тодора, стојећег пред судскијем столом и дрхћућег под погледама пунијех мржње и презрења. Од онијех што онда хулише на њ, многи сад бјеху у цркви и плакаху, помишљајући на тога невина брата те остави кости... не зна се где.

(Трећа прип. у идућем броју).

ПЈЕСМЕ ИЗ ВАСОЈЕВИЊА.

(Наставак).

ПО ДРУГОМЕ ЕГЗЕМПЛАРУ (почетак изостављено).

Поведоше чету уз планину, 1
Изведоше Кому високоме
Код студене воде Маргарите;
Ту је чета трудна починула.
Ко је гладан, леба заложо; 5
Ко је жедан, — воде се напио;

А ко јунак, — о оружју ради.
А када се чета одморила,
Тад говори Лакушић Иване:
„Побратиме, Ђинозић Милошу! 10
Куда ћемо чету окренути?
Али ћемо Плаву, ал' Гусињу,
Али ћемо Пећи Дукађину,
Ал' крваву граду Колашину,
Али ћемо виза Шумадију? 15
Али ћемо Плаву, ни Гусињу,
Али ћемо Пећи Дукађину,
Ни крваву граду Колашину;

Него ћемо низа Шумадију,
 Потражити пашу од Зворника. 20
 Е сам чуо, и кажују људи,
 Да је пашче умом побјеснио
 И велики зулум починио :
 Обљубио триста ђевојака
 Су његових тридесет даија ; 25
 Родило се триста копилаца,
 Па сам чуо, и кажу ми људи,
 Ђе не смију ђецу покрстити
 Од силнога паше од Зворника ;
 Оће, пуре ђецу да му виве,
 Па да ђецу узме у даије,
 Да и они силни зулум граде
 По Србвији и по Шумадији.
 А ја више то слушат не могу,
 Што од Срба веље јаде граде 35
 И мuke им велике задају.
 Жив не био, е га нећу наћи
 И ш њим љу се знати поздравити.
 То изрече, на ноге скочио
 И за собом чету окренуо, 40
 С четом пође низ Нахију равну.
 Све планине здраво прегруио,
 Док је доша Гају Моравскоме.
 Ту је чета трудна починула ;
 Ту сјеђеши три бијела дана. 45
 Ожедњеше у гору ајдучи ;
 Замрзе им језик у вилице,
 Утекоше очи у куктуру,
 Ал' говори тридесет ајдуча :
 „Арамбаша, Ђиновић Милошу ! 50
 Чини девап тридесет ајдуча ;
 Погубосмо Гају Моравскоме
 Без никакве ране на ђунаку,
 Но без воде овђе погубосмо.“
 Кад то чуо Ђиновић Милошу, 55
 Он извади ножа позаћена,
 Да извади себи срце живо.

Кад погледа друму широкоме
 И угледа лијену ђевојку ;
 Она носи тулумбију вина. 60
 Стрча брзо друму широкоме,
 Па овако јунак бесједно :
 „Богом сестро, лијена ђевојко !
 Поклони ми тулумбију вина :
 Ево тебе тридесет дуката.“ 65
 А ђевојка за брацку примила,
 Поклони му тулумбију вина ;
 Неће дура да прими дукате ;
 Но овако њему бесједила :
 „А, Бога ти, драги побратиме ! 70
 Али јеси чети арамбаши,
 Али јеси на путу путниче ?“
 А он њојши право казиваше :
 „А ја јесам од горе ајдуче !
 Ја сам чуо и кажу ми људи. 75
 За некаква пашу од Зворника :
 Па се желим ш њиме поздравит.“
 Кад то зачу лијена ђевојка :
 „Благо мене, драги побратиме !
 Кад за ерски промишљаш се народ. 80
 Ја ћу тебе дивно сјетовати :
 Али доље у поље широко,
 Код бијеле самодижне (?) цркве
 Ђе је свилен чадор разацио : 85
 Под чадором пије ладно вино
 И он дуби лијене Ђевојке.“
 Кад ђевојку Милош саслуша,
 Милош пође у гору зелену,
 А ђевојка друму широкоме.
 Док је тамна нојца омркнула, 90
 Па је Милош чету окренуо
 До чадора паше од Зворника
 Су његове тридесет даија ;
 И извади Србе од зулума
 И здраво се дома повратио. 95

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Зборник Московскога Главнаго архива министарства иностраних дѣла. 1883. Цијена 2 руб.
 Већи дио ове књиге потпуљана занимљиви труд г. Уљаничкова „Дарданели Босфор и прно море у XVIII. ст. састављајући прудужење предидућег одломка дипломатске историје источнога питања. Изљеђована автора како у првом тако и у другом чланку занимљиви су тим прије што се автор користи богатим материјалом Московска архива. Други одломак ове књиге написан је исто тако по документима моск. арх. и посвећен је првим еношајима Русије и Турске, автор му је г. Невљудов. Тако да ћемо течајем времена у томе зборнику наћи пуну и постојану историју источног питања, које не мало утиче у ерску историју и моћи ће да заинтересује ерски читалачки свијет.

Примајући све ово у обзир исто тако као и својство овог зборника, не можемо да га не препоручимо читалачкој публици.

Зелен Зрак, припевијетка Жила Верна. Пре-

вео Миленко Сандић. Биоград 1884. Име Верново јамчи да ће и ову његову приповијетку сваки са задовољством читати и користити се њеном поуком. Цијена је књизи 1 динар и 50 пара.

Народна библиотека Браће Јовановића, у Панчеву. Свеака 78. Јунак нашег времена, приповијетка знаменитог руског пјесника Лермонтова. Цијена 16. новч.

Мјера за мјеру позоришна игра Шекспирова. Превоо се инглешког др. М. Јовановића.

Урођеност или моћ наслеђа од А. Бихнера. Превоо Ј. Миодрагсвића. Биоград 1884. Цијена 1 динар.

Свијема бројевима „Црногорке“, од почетка ове године можемо још послужити пове преплатнике.

УРЕДНИШТВО.